

En av de äldsta stenkyrkorna finns i Skalunda

När man på 1100-talet började uppföra kyrkor i sten uppstod en kyrklig byggboom. Bara i Sunnersbergs församling finns sex kyrkor med rötterna i detta århundrade. Den äldsta av dem är Skalunda. På utsidan ser den nästan ut som för 900 år sedan.

Robin Gullbrandsson är byggnadsantikvarie vid Västergötlands museum i Skara och vet mycket om kyrkobyggnaderna i Skara stift. Vi träffas i Skalunda kyrka en dag under sommaren.

Det förekommer uppgifter om att kyrkan skulle vara uppförd redan på tusentalet, men det är Robin tveksam till.

– När jag undersökte takstolarna för några år sedan visade det sig att virket till dem fälldes kring 1145, förklarar han.

– Men den är ju ändå en av de äldsta vi har i Skara stift, definitivt en av den första generationens stenkyrkor.

Den enda stenkyrka som man säkert vet är från 1000-talet är den gårdskyrka i Varnhem som började grävas ut för några år sedan.

De första kyrkorna var av trä, men snart började man använda sten. Dels för att man hade råd och dels för att man ville markera att Guds hus skulle stå för evigt.

– Man kan verkligen tala om en byggboom när det gäller kyrkor på 1100-talet, säger Robin.

– Här i Skalunda kan det självklart ha funnits en träkyrka innan, men det finns inga spår av någon sådan, säger Robin.

Kyrkan står på en gravhög, på en gammal hednisk begravningsplats.

– Man ville ha kyrkan på den plats där förfäderna var begravda, säger Robin.

Att Skalunda varit en mycket viktig plats, det vittnar förutom kyrkan också Skalun-

Skalunda kyrkas dopfund från 1100-talet finns på museum i Stockholm. (Foto: Lennart Karlsson, Statens historiska museum)

Robin
Gullbrandsson

da hög och domarringen strax väster om kyrkan om. Skalunda bo var ett förvaltningscentrum med en kungsgård och en kunglig förvaltare.

– Det är inte känt när detta uppstod, men att centralt fanns på 1100-talet vet man, säger Robin.

Det var förstås inte vem som helst som kunde bygga en kyrka i sten. Ofta var det stormän som hade både pengar och kontakter. Kunskapen kom med skickliga stenhuggare från Tyskland och England som så småningom hade lärt upp lokala stenhuggare. En av dessa har satt sitt märke på utsidan av kyrkmuren.

Skalunda kyrka är uppförd av fint huggna stenar i sandsten med skarpa, rätlinjiga kanter, så kallade kvaderstenar.

Man lärde sig också konsten att slå valv. Oftast fanns inget innertak utan det var öppet upp tillnock. Takstolarna var en del av kyrkorummet och kan räknas till världens äldsta träkonstruktioner i bruk.

– Här i Skalunda har man dekorerat remstycket som är den bjälke som takstolen vilar på, förklarar Robin, och pekar uppåt när vi står utanför kyrkan.

Dessa stockar som också kallas hammarband har en upphöjd vacker dekorslinga som skurits i träet. I solskenet är slingorna på utsidan svåra att se, men de är väl synliga uppe på kyrkvinden.

Kyrkan är renoverad flera gånger och man kan förvånas över att den är så ljus inuti.

– Man har försökt att lyfta fram det medeltida igen, men det är inte alltid så lätt att göra. Mycket har tillkommit och bytts ut under årens gång, menar Robin.

En annan omtalad del av kyrkan är porten åt väster, det håll från vilket dalslänningar ska ha kommit med båt för att fira gudstjänst och därför kallas Dalbodörren. ■

Zick-zack-mönstret på den inre sydportalen tyder på engelskt inflytande och är så unik att den gett namn åt en konsthistorisk inriktning som kallas "Skalundagruppen".

Kyrkogården omges av en jättelång stenmur.

Kyrkogården är väl tilltagen, kanske för att tidigare rymma gravar för också dalslänningar.